

MİLLÎ MÜCADELE'DE KARADENİZ'DE ZAPT EDİLEN YUNAN *ENOSIS* VAPURU*

Evrin ŞENCAN**

ÖZ

Bu çalışma, Ankara Hükümeti'nin Kurtuluş Savaşı'nda Karadeniz'de zapt ettiği Yunan bandıralı *Enosis* vapuruyla ilgilidir. Yunanistan'ın, Batı Anadolu'da karadan ilerlemesi ve Türkler tarafından bozguna uğratılması üzerine yapılmış çalışmalara ilaveten, aynı süreçte Karadeniz'de cereyan hadiselerin bir bölümünün ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

1922'nin ilkbaharında *Enosis* vapuru, Azak Denizi Novorossisk limanından Karadeniz'e doğru giderken iki küçük Türk motorunca durdurulmuş ve Trabzon'a demirlemesi mecbur bırakılmıştır. Amaç, Yunanistan'ın Anadolu'ya Karadeniz'den yaklaşmasını engellemek ve vapuru Türk filosuna katmaktır. Sonuçta, *Enosis*'teki yolcular esir alınmış, hangardaki yüke el konulmuş, Yunanistan'a bir kez daha gözdağı verilmiş ve vapur Ankara Hükümetinin filosuna *Trabzon* adıyla dahil olmuştur.

Olayın 15. yılı münasebetiyle 1-14 Ocak (İkinci Kanun) 1937 tarihleri arasında *Haber-Akşam Postası* gazetesinde yayımlanan Cemalettin Saraçoğlu'nun tefrikası bu çalışmanın ana kaynağıdır. Olay, Türk basınının yanı sıra, *Şologos*, *Pravda* (*Pravdos*) ve *Prusya* gibi yabancı gazetelere de yansımıştır. Bu çalışma *Enosis* vapuru olayını, basındaki yankılarından hareketle gün yüzüne çıkarmakta; böylece, Kurtuluş Savaşı esnasında Karadeniz'de vuku bulmuş bir olayı aydınlığa kavuşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Enosis* Vapuru, Milli Mücadele, Karadeniz.

ENOSIS, GREEK STEAMER CAPTURED IN THE BLACK SEA DURING THE NATIONAL STRUGGLE

ABSTRACT

This study examines the seizure of the Greek-flagged steamer *Enosis* by the Ankara Government in the Black Sea during the Turkish War of Independence. While much research has focused on Greece's land offensive in Western Anatolia and its subsequent defeat by Turkish forces, this study aims to illuminate events occurring in the Black Sea during the same period. In the spring of 1922, the

* *Gönderim Tarihi:* 08.08.2024. *Kabul Tarihi:* 03.09.2024.

** *Doç. Dr.*, Başkent Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi, ANKARA. elifevrim@baskent.edu.tr, *ORCID:* 0000-0002-9807-1338.

Enosis was en route from the port of Novorossisk in the Sea of Azov to the Black Sea when it was intercepted by two small Turkish vessels and compelled to anchor at Trabzon. This operation aimed to prevent Greece from advancing toward Anatolia via the Black Sea and to incorporate the *Enosis* into the Turkish naval fleet. Consequently, the passengers aboard the vessel were taken prisoner, the cargo was seized, and Greece was sent a clear warning. The *Enosis* was subsequently inducted into the Ankara Government's fleet under the new name *Trabzon*. The primary source for this study is Cemalettin Saraçoğlu's account, published in *Haber-Akşam Postası* between January 1–14, 1937, on the 15th anniversary of the incident. The event was reported not only in the Turkish press but also in foreign publications, including *Shologos*, *Pravda* (also referred to as *Pravdos*), and *Prussia*. By analyzing press coverage of the *Enosis* incident, this study brings to light a significant event in the Black Sea during the War of Independence.

Keywords: *Enosis* Steamer, National Struggle, Black Sea.

Giriş

I. Dünya Savaşı'nın sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi gereği Anadolu dört bir yandan işgal edilmiş, Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'daki dokuz aylık çalışması sonunda Samsun'a çıkmasıyla millî mücadele başlamış ve Türk milleti eşsiz bir Kurtuluş Savaşıyla var olma yok olma mücadelesine girmişti. Bu savaşta önce doğuda Ermenilerle karşı verilen mücadele kazanılmış, Doğu sınırı için Gümrü Antlaşması; güneyde ise Kuvayı Milliye'nin korkusuzca mücadelesi sonucu Fransa ile Ankara İtilafnamesi imzalanmıştı. Ancak, coğrafi şartların elverişliliği sebebiyle işgal kuvvetlerinin en hızlı ilerlemelerinden biri batı Anadolu'da gerçekleşiyordu. İngiliz desteğiyle Yunan askeri İzmir'i işgal etmiş, buradan Anadolu'ya girerek mücadelenin merkezi Ankara'ya girmeyi hedeflemişti. Türk ordusu ise önce İnönü, ardından Sakarya Muharebesiyle bu ilerlemeyi durdurmuştu. Ancak işgalciler henüz Anadolu'dan çıkartılmamıştı. Üstelik işgal, sadece karadan gerçekleşmiyordu. Üç tarafı denizlerle çevrili Anadolu, denizden ablukaya da çok uygundu. Elbette, işgalciler bu durumu değerlendiriyordu.

Hal böyleyken, karadan işgallerin durdurulmasının yanı sıra, denizden ablukaların da engellenmesi için de planlar yapılması gerekiyordu. Ancak bir sorun vardı. Ankara Hükümetinin güçlü bir deniz aracı yoktu. Üstelik, Ege Denizindeki Yunan askeriyle mücadele edilirken, Karadeniz'den işgaller de öne çıkmaya başlamıştı. Fransa ile Ankara Hükümeti Karadeniz'de, 1921'de, Kurtuluş Savaşı'nın tek deniz muharebesi olan *Alemdar* vapuru olayı ile karşı karşıya gelmişlerdi. Bu, savaşın ilk ve tek deniz muharebesiydi ve milliciler ilk

deniz şehidini bu muharebede vermişlerdi.¹ Bu demek oluyordu ki, Karadeniz'e çok dikkat edilmeliydi. Daha donanımlı ve daha avantajlı olan Yunanistan, karada durduruluyordu. Bu sebeple bu kritik yerden, 1921 Mart ayından itibaren yerleştiği Karadeniz kıyılarından Anadolu'ya hamlede bulunabilirdi. Bu bölgeye yerleşmelerinin en önemli sebeplerinden biri Rusya'dan gelebilecek yardımın Anadolu'ya ulaşmasını engellemektir. Üstelik bu amaçlarına ulaşmak için Karadeniz kıyılarında yayılan Pontus Rum Cemiyetinden yardımların geleceği açıktı. Bunlara ilaveten, o coğrafyadaki misyoner okullarında yetişenleri de nüfuslarına ekliyorlardı. İşte bu destekle hem denizden hem karadan ilerlemelerini sürdürüyorlardı. Yunanistan, karada Kütahya ve Eskişehir'e doğru yaklaşmışken; denizde, 1921 Mart ayında gerçekleşen İnebolu Bombardımanı, 1921 Haziran ayında Yunan torpidosunca Küre'ye atılan mermi hadisesi, aynı yıl temmuz ayında gerçekleşen Trabzon Bombardımanı ve Karadeniz'de batırılan *Rüsumat* motoru olayı gibi hadiselerle çok sayıda müdahalede bulunuyordu.² Bunların 1922 yılında devam edeceği açıktı. Ancak henüz karada Büyük Taarruzla karşılaşmamışlar, denizde de herhangi bir vapurlarının durdurulacağını hesap etmemişlerdi.

İşte böyle bir atmosferde, 1922 yılının ilkbahar mevsiminde *Enosis* vapuru ve Türk motorları karşı karşıya gelecekti. Yunan bandıralı *Enosis*; Prusyalı Etrah Biraderler adındaki denizcilik şirketi tarafından alınmış ve Enderah Fernedu (Ferindyü) adındaki kaptanın emrinde çeşitli değerli eşyaları ve önemli yolcularıyla Karadeniz'de Novorossisk'e doğru hareket etmiş ve oraya demirlemişti. Demirlediği bu limandan yola çıktığında iki Türk motorunca durdurulacaktı.

***Enosis Vapuru ve Türk Motorlarınca Zaptı*³**

1922 ilkbaharının başında Karadeniz'de, o döneme kadar ticari önemi yüksek bir Rus limanı olan Novorossisk'te çeşitli ülkelerin bandıralarını taşıyan çok sayıda vapurun demirlediği biliniyordu. Fakat liman, Ekim Devriminden sonra eski ticari önemini kaybetmişti. Bu sebeple eskisi gibi kalabalık olmuyordu. İngiliz, Fransız ve Amerikan bandıralı vapurlar az; İtalya ve İsveç bandıralı vapurlar sayıca daha çoktu. Küçük tekneler/motorlar ise Karadeniz'deki Rus ve Türk limanları arasında mekik dokuyorlardı. Limana

¹ *Türk ve Fransız Diplomatik Arşiv Belgeleriyle 100. Yılında Alemdar Vapuru Olayı*, ed. Evrim Şencan, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, Matsa Basımevi, Ankara, 2021.

² Rahmi Doğanay, *Millî Mücadelede Karadeniz (1919-1922)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, s. 112-129.

³ *Enosis* vapuru olayıyla ilgili bilgiler olayın 15. yılı münasebetiyle 1-14 Ocak (İkinci kanun) 1937 tarihleri arasında *Haber-Akşam Postası* gazetesinde yayımlanan Cemalettin Saraçoğlu'nun tefrikasından edinilmiştir: Cemalettin Saraçoğlu, *Haber-Akşam Postası*, 1-14 İkinci Kanun 1937, s. 1-8.

yakın bir yerde, demirli vapurların mürettebatının sosyalleştiği *Büyük İhtilal Barı* adlı denizciler arasında popüler bir meyhane vardı. Burada, limanda demirli Yunan vapurlarından biri olan *Enosis*'in mürettebatı arasında geçen bir konuşma, Türk Millî Mücadelesinin dönüm noktalarından biri olacaktır.

Anadolu'da millî hareket başladığında Osmanlı bandıralı tüm vapurlar Haliç'te kalmıştı. İtilaf ordusu ve İstanbul hükümeti sebebiyle Ankara Hükümetine dâhil edilemiyorlardı. Bu sebeple Ankara Hükümeti 1921'de Rusya'dan 11 metre boyunda, 20 mil süratinde, 35'er tonluk küçük iki motor (motorgambot) almıştı. 37 mm'lik ve 47 mm'lik birer top ve birer makineli tüfekleri vardı. O kadar güçsüzlerdi ki, değil bir muharebeye katılmak ancak gümrük muhafaza botu olabilirlerdi.⁴ Bu motorlar Trabzon'a getirildi. Göndere Türk bayrağı, direklerine de flama çekildi. Motorların birini Necati (Yüzbaşı Necati Özdeniz), diğerini de Reşat Kaptan (Yüzbaşı Reşat Talayer) kullanıyordu. İkiser subay ve dokuz er, mürettebatı oluşturuyordu.⁵ Ancak ihtiyaca cevap vermesi için motorlarının makinelerinin tamir edilmesi gerekiyordu. Bunun için en uygun yer dört ay kadar kalacakları Novorossisk limanıydı.

Enosis'in adı Türk millicilerin arasında duyulmuş ve limanda demirlediği zaten öğrenilmişti. İlaveten, Trabzon Nakliyatı Bahriye Komutanı Binbaşı Fahri Bey, Novorossisk'e gelmiş ve bu iki küçük motora iki gizli görev vermişti.⁶ Yunan askerinin Batı Anadolu'da karadan ilerlemesi ve Türk askeri tarafından İnönü ve Sakarya Muharebelerinde durdurulduğu ise dünya çapında duyulmaya başlamıştı. Haliyle, Yunanistan'ın denizden müdahale edebileceğini hesaplamak zor değildi. Ancak bu ilerlemenin sadece Ege Denizinden olmayacağı da açıktı. Türkler 1921'de Karadeniz Ereğli'de bir *Alemdar* vapuru olayı yaşamıştı ve kuzeyden ve denizden işgali ve bu işgali durdurmanın yolunu biliyorlardı. İlaveten 1921 yılından bu yana Karadeniz'den gerçekleşen çok sayıda Yunan müdahalesini deneyimlemişlerdi. Bu durumda, Türklerin Rus limanına esas gelme sebebinin elbette motor tamiri olmadığı açıktı. Denizden gerçekleştirilecek bir plan olup olmadığını öğrenmek istiyorlardı. Diğer bir ifadeyle, esas amaçları *Enosis*'in yola çıkış tarihini, güzergâhını, planlarını ve denizden işgali hesaplayıp hesaplamadıklarını öğrenmekti. Bunu öğrenmenin en kolay yolu mürettebatın arasına girmekti. Bunun en uygun yolu ise, mürettebatın boş vakitlerini geçirdiği *Büyük İhtilal Barı*nda bulunmaktı. İki Türk motoru limana demirledikten sonra Türk denizcileri, *Enosis* tayfasıyla burada karşılaştılar. Anadolu'ya doğru bir müdahale olup olmayacağını burada

⁴ Emrullah Nutku, "Enosis'in Zaptı", *İstiklal Savaşında Denizciler*, Derleyen: Figen Atabey, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Ankara, 2009, s. 85.

⁵ Tevfik İnci, "Millî Mücadelede Enosis Gemisinin Zaptı", *Deniz Tarihimizin Şeref Sayfaları*, Deniz Basımevi, İstanbul, 1953, s. 140.

⁶ Nutku, *a.g.e.*, s. 86.

öğrendiler. Yunan gemicilerin konuşmalarını dinleyerek bilgileri edinen abalı ve poturlu olarak tanınan Sürmeneli Hüseyin Çavuş ve Giritli Mehmet'ti. Bu iki kişi, Türk bandıralı Rusya'dan alınan iki küçük motordan biri olan *Nimet* motorunun tayfasıydı. Diğer motorun adı bilinmiyordu. Fakat her ikisinin amacı ortaktı. *Enosis* Anadolu'ya müdahale edecekse onu durdurmak; ilaveten zapt etmek ve gönderine Türk bayrağı çekerek filoya dâhil ederek Ankara Hükümetini donanmasının tonajını arttırmaktı.⁷ Tayfanın edindiği temel bilgilerin arasında Rus gümrük kolcularının limanda nöbette olduğu da vardı. Vapurun sahibi, süvarisi ve çarkçısı ve hareket günü ve saati de öğrenilmişti.

Enosis, 26 Nisan 1922'de denize açılacaktı. Bu sırada Trabzon'dan *Şahin* vapuruyla, tedbir amaçlı top ve cephane getirilmiş, motorlara yerleştirilmişti.⁸ Bu hazırlık sonrası, iki küçük motor, *Enosis*'ten bir gün önce, 25 Nisan'da limandan ayrıldılar ve Gelincik limanına indiler. Makinede arıza çıktığını öne sürerek bu limana demirlediler. Zira, devletler hukuku gereği Türk motorlarının Rus limanlarında sebepsiz yere durmasına izin verilmiyordu.⁹ Açık denizi görecekte, *Enosis*'i Novorossisk'ten beklemeye koyuldular. Türk motorlarında uzun süre bekleyecek kadar erzak ve su yoktu. Motorları çalıştıracak yağ ise yeterli değildi.

Saat 20.00 civarında Gelincik burnuyla Novorossisk arasında, üstünde *Enosis-Pireus* yazan vapur görüldü; rotasını İstanbul'a çevirmişti ve pupa fenerini yakmıştı.¹⁰ Bekleyen Türk motorları ve *Enosis* arasında ise yaklaşık 8 deniz mili vardı ve motorlar harekete hazırdu. *Enosis*'in süvarisi Yunan donanmasının yerleştiği bir denizde herhangi bir Türk deniz aracının mevcudiyetini planlamamıştı. Zira, mevcut büyük ve hacimli Türk gemileri Haliç'te demirliydi. Oysa iki küçük Türk motoru arkadan *Enosis*'i takibe başlamıştı. Bu takip esnasında beklenmeyen bir durum gelişti. Motorlardan birinin makinesi bozuldu ve ufak ölçekte bir yangın çıktı. Üstelik motorlar çok köhneydi fakat başka deniz aracı olmadığından millî hükümet bunlarla idare etmek durumundaydı. Bozulan motor mecburen karanlıkta durdu. Zira *Enosis*'e bir daha bu kadar yaklaşmak neredeyse imkânsız olduğundan vapuru tek bir küçük motorla zapt etme üzerine plan güncellendi. Türk tarihinde çok sayıda imkânsız başarılmıştı. Bu da başarılabilirdi. İlk verilen karar, iki motordaki mürettebatın birleştirilmesi oldu. Süvari olarak yedek komutan emekli Yüzbaşı İzzet Kaptan tercih edildi. Bir iki kişi ise diğer motorda bekleyecek, gözcülük yapacak ve mümkünse o esnada motoru onarmaya çalışacaklardı.

Bu sırada *Enosis* güvertesindeki elliden fazla yolcuyla Novorossisk'ten İstanbul'a doğru yol alıyordu. Türk motoru ise saatte yirmi milden fazla hızla

⁷ Nutku, *a.g.e.*, s. 85.

⁸ Nutku, *a.g.e.*, s. 86.

⁹ İnci, *a.g.e.*, s. 140.

¹⁰ Pire. Nutku, *a.g.e.*, s. 87.

onlara yaklaşmaya çalışıyordu. Motordaki Halit Çavuş teknenin başındaki mermiyi topa çoktan sürmüştü. Necati Bey ve Sürmeneli Hüseyin ise yanındaydı. Yunan vapurunun atacağı tek bir ateş, küçük ve güçsüz Türk motorunun batırabilirdi. Bu sebeple küçük motorun üç makinesi birden çalıştırarak seyrediliyor ve *Enosis*'e yaklaşıyordu. Vapur ise sahilden 40 mil açılmıştı. Türk motoru vapura yaklaşırken, vapurun yolcuları güvertedeydiler.

Maliye uzmanı İtalyan Senyör Luici yolculardan biriydi. Yunan tacirleri, İstanbul'a görevli giden yüksek rütbeli bir Rus memur ve üç-dört kadın yine yolculardan birkaçıydı. Vapurdaki tüccarlardan biri Galatalıydı ve Rus devrimi sonrası İstanbul'a geri dönmek üzere bu vapura binmişti. Diğer tüccarlar da vatanları olan Anadolu'ya dönmek için vapurda bulduklarını söylüyorlardı. Süvari Leonidas ve Kaptan Arşipel, Yunan ordusunun Anadolu'yu karadan işgaliyle ilgili konuşmalar yapıyorlar; hatta denizde bir karşılaşma olma riski üzerine tartışıyorlardı. Türklerin denize torpil koyma ihtimali değerlendiriliyor ama bu ihtimal ciddiye alınmıyordu. Yunan ordusunun Anadolu'daki faaliyetlerinden bahseden Leonidas, Yunan savaş gemilerinin bu sularda mekik dokurken hiç tehlikede olmadığını; Türk gemilerinin tamamının İstanbul'da Haliç'te son dakikalarını yaşadığını, denizlerde Türk harp gemilerinin olamayacağını ve endişe etmenin yersiz olduğunu söylüyordu. Zira onlara göre Türklerin kıpırdayacak hali yoktu. Fakat bir süre sonra denizden ve megafondan vapurun durdurulması emrini içeren bir ses duyuldu. Yunan filosunun güçlü olduğu ve Türklere karşı çok sayıda girişimde bulunduğu sularda bir Yunan vapurunu durdurmaya çalışanın kim olduğunu anlamaya çalışıyorlardı. Hemen ardından vapurun iskele tarafından bir top sesi gürledi. Mermiyi savuran Türk motorlarından biriydi.¹¹ Mermi, *Enosis*'in sancak baş omuzluğuna düştü. Güvertedekiler sesle merminin havadaki beyaz yansımaları görünce paniklediler. Bu sırada vapurun bordasına küçük bir motor yanaştı ve bir de tiz düdüğü sesi duyuldu. O motor Türk motoruydu. Türk zabiti ve aynı zamanda Batum harp gemisinin süvarisi İzzet Kaptan yanındaki beş silahlı askerle *Enosis*'e ayak basmıştı. Diğer bir ifadeyle İzzet Kaptan, *Enosis*'i Ankara Hükümeti adına zapt etmişti. Güverteye İzzet Kaptanla tırmanan Türk tayfa, Türkçe, Rumca ve Rusça dillerinde mürettebatın teslim olmasını istiyordu. İzzet Kaptan, Leonidas'dan gemide telsiz olup olmadığını öğrenmek istemişti. Gemide telsiz yoktu ve Petro Leonidas'ın tek isteği vapurun batırılmamasıydı.

Bu kargaşanın arasında İzzet Kaptan vapurdakilere bir açıklama yaptı ve kendini şu şekilde tanıttı: "*Ben TBMM Hükümeti bahriyesine mensup zabitlerden Yüzbaşı İzzet Kaptanım. Savaş halinde bulunduğumuz Yunanistan devletinin bandırasını taşıyan vapurunuzu hükümetim adına tutukluyorum. Bayanlar baylar, içinde bulunduğunuz bu vapur, Türkiye Hükümetinin eline*

¹¹ İnci, a.g.e., s. 141.

geçmiş bulunuyor. Merak ve endişe etmeyiniz. Malınız ve canınız güvendedir. Verilecek emirlere uyersanız kılınıza zarar gelmez. Ancak tersi olursa Enosis, Karadeniz'in karanlıklarına gömülür. Savaş zamanında olduğumuzu ve bir düşman vapurunda olduğunuzu unutmayınız." Bu açıklamayla beraber Kaptan Leonidas'a tayfaları güvertede toplamasını, çarkçı ve ateşçinin yerinde kalmasını; arkasında bekleyen Ahmet Onbaşı'ya da etrafı kontrol etmesini emretti. Geminin zabitlerinin silahlarını bırakarak kaptanla birlikte kaptan kamarasına gitme; kendi tayfasından birine de onları kontrol etme görevini verdi. *Enosis*'in tayfası esir alındı ve baş ambara kilitlendi. Kapısına da bir nöbetçi görevlendirdi. Ezcümle, askerlerden biri kaptan kamarası yanında, diğeri makine odasında, diğeri de boş ambarda nöbetteydiler. İzzet, kumandayı eline aldı. Ahmet Onbaşı da dümene geçti. Beşinci Türk zabıt ise bekletildi. Artık *Enosis*, içindeki yüzbinlerce liraya varan kıymetli yüküyle TBMM hükümeti bahriyesi tarafından zapt edilmişti. Yolcuların kamaralarına çekilmesine izin verildi. Kaptan, zor kullanılmayacağını, fakat sakın olunmazsa geminin batırılacağını *Enosis*'in kaptanına iletmişti.¹²

Makinist ve ateşçiler Türk askerlerinin gözetiminde saatte dokuz mil süratle seyre başladı. Geride kalan diğer Türk motoru ise bu esnada tamir edilmiş, zapt eden motora eşlik ediyordu. Tekne, *Enosis*'ten iki yüz metre açıktaydı ve küçük toplarını vapura doğrultmuştu. *Enosis*'in tutuklandığını bildiren şifreyi alınca da toplarını indirmişti. Zapttan sonra motorlardan biri *Enosis*'in bordasına alındı, diğeri *Enosis*'e bağlandı ve yedeğe alındı. Yolcuların deyimiyle *hamsi, balınayı yutmuştu*. Ya da vapurdaki bir kişinin söylemiyle *bir akşam vakti iki küçük yunus balığı gelmiş, onların balinasını kapmıştı*.¹³ Ertesi gün Saat 08.00'de İzzet Kaptan yeri tayin etti. Yedekteki motor, diğerinin nöbetini devraldı. Böylece iki motor da bu iş için kullanılmış oldu. Bir gün bir gece daha geçti. Ancak *Enosis*'i bu şekilde bir Türk limanına sevk ederken, bir diğer Yunan donanmasıyla karşılaşma ihtimali vardı. Zira onların donanımlı vapurlarıyla, iki minik motorun küçük topları baş edemezdi. Böyle bir durum gerçekleşirse *Enosis* elden kaçardı. Bu sebeple tedbirler alınmış ve bir plan yapılmıştı. 28 Nisan'da yapılan plana göre bir Yunan gemisiyle karşılaşılırsa, *Enosis*'teki yolcular ve mürettebat tahliye edilecek, vapur batırılacak ve Yunan askerinin vapuru geri almasına zaman tanınmayacaktı. Batum'a 42 mil kalmıştı. Bu da 5-6 saatlik bir seyahat demekti. Buralar tehlikeli bölgelerdi. Gafil avlanmamak için yedekteki motor ileriye atıldı ve keşfe başladı.

Batum'a 30 mil kalmışken, Hopa üzerine rota değişimi emri geldi. Barometre de bir fırtınanın yaklaşmakta olduğunu gösteriyordu. Karayel başlamıştı ve bu iki motorun Karadeniz'in karayeline karşı durmaları çok zordu.

¹² İnci, a.g.e., s. 142.

¹³ Nutku, a.g.e., s. 85.

Bu olasılıkla Hopa'ya yaklaşırken, motorlardan biri yine arıza yaptı. Üstelik, Karadeniz'in dalgaları çok kuvvetliydi. Süvarisi Yüzbaşı Reşat, sancak makinesinin şaftının zarar gördüğü tespit etmişti. Makine dairesinden sular giriyordu.¹⁴ Durum ciddiydi. Motor durdurulursa batardı. Hemen çözüm bulunmalıydı. Bu sebeple bir Sürmeneli Dursun Ali beline bir ip bağladı ve kendini denize attı.¹⁵ Dalgalara aldırış etmeden denizin dibini boylamak üzere olan şaftı yerine taktı ve gemiye geri çıktı. Görülüyordu ki karada süngü karşısında yıkılmayan Türkler, denizde de aynı duruşu sergiliyordu. Bu gözü kara adımla motor Karadeniz'in dalgalarıyla baş edebilmişti. Tekne kurtarılmıştı.

Enosis ve iki motor Hopa'ya böylece vardılar.¹⁶ Ancak dalgaların kudreti sebebiyle esirleri ve yolcuları çıkaramadılar. Hopalılar vapurdaki Yunan bayrağını görünce vapurun Türklerce zapt edilmiş olduğu haberi yayıldı; vapurdan ise aynı zamanda yedi el ateş edildi. Bu bir parolaydı. Hopalılarca bir anlamı vardı. Yedi el ateş, *acele bir araç gönderin*, demekti. Parola gelince sahilden vapura takalar gönderildi. Bu esnada motorların süvarileri, *Enosis*'in zaptı hakkında Ankara'ya çekilecek telgrafların ve yazılacak raporların taslağını çoktan hazırlamışlardı. Takalar yaklaşınca, bu raporlar takanın kaptanına teslim edildi. Aynı anda sahilden sevinç sesleri yükseliyordu. Bu yardım sonrası *Enosis* ve motorlar 28 Nisan akşamı Rize-Pazar (Atina) limanına vardılar.¹⁷ Telgraf haberi bu limana çoktan ulaştığından gerekli tertibat da alınmıştı.

Rize'de *Enosis*'e yeni askerler tahsis edildi. Böylece gemide üç gündür görev yapan beş bahriyeli nöbeti devretmişlerdi. *Enosis*, Rize'de bir süre kalacaktı. Ankara'dan emir beklenirken, çok geçmeden Leonidas ve mürettebatın karaya çıkarılması emri geldi. İçindeki yük ise Trabzon'da boşaltılacak, *Enosis* oradan Amasra'ya gönderilecekti. Ancak maalesef bu emirden hemen önce vapur hareket etmişti. Alınan kararlar yolcular ve kaptan, *Enosis*'le birlikte çoktan Trabzon'un yolunu tutmuştu.

Enosis, 1 Mayıs sabahında Trabzon'a varınca kalabalık tarafından karşılandı. Vapurun ismi burada değişecekti.¹⁸ Halk, vapurun yaklaşmasını seyrediyordu. Vapur yanaşınca ise etrafını takalar, sandallar, motorlar sardı. Milli hükümetin denizdeki bu başarısını sevinçle kutlamak istediler. Bu karşılamaya resmî makamlar da iştirak etti. Sahilde ise bekleyen bir *Preveze* gambotu vardı. *Enosis*'in yolcuları sahile, esirler ise bu gambota nakledildi. Vaporda olduğu tespit edilen kıymetli yük ise boşaltılmaya başlandı. Hemen

¹⁴ İnci, *a.g.e.*, s. 142.

¹⁵ Nutku, *a.g.e.*, s. 88.

¹⁶ Mesut Çapa, Mehmet Okur vd., *Sorularla Pontus Meselesi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2022, s. 137.

¹⁷ Çapa, Okur vd, *a.g.e.*, s. 137.

¹⁸ İnci, *a.g.e.*, s. 142.

subaylardan oluşan beş kişilik bir “Arama ve İnceleme Komisyonu” oluşturuldu. Bu komisyon, vapurun bütün yükünü saydı. Vapurda, keçi derisi, bağırsak, 141 oto lastiği, 6 sandık oto malzemesi, 4 sandık çocuk ayakkabısı, sandık sigara kâğıdı ve bir sandık halı bulunduğu kayıtlara geçti.¹⁹ Vapurdaki deri, Acem halıları, yazı makineleri, motor, inek, sığır ve koyunlar bu resmî komisyonca kayıt altında teslim alındı. Kıymetli eşyalar ve elmas ve pırlanta gibi taşlar ise 200 bin lira değer biçilerek gümrük ambarına çıkardı. Bu iş on üç gün sürdü.²⁰ Bu mallar içinde, vapurdaki Amerikalı ve İtalyan tüccara ait olanlar tespit edildi ve eksiksiz olarak kendilerine iade edildi. Ancak savaş zamanıydı ve yokluk vardı. Bu sebeple bir süre sonra kıymetli taşlar satılacak; top ve tüfek mermisi için kullanılarak cephede Yunanlılara karşı kullanılacaktı.

Esirler artık *Preveze*'deydi. Onlar uyurken Türkler nöbet beklediler. Yolculardan biri, Türklerin kibar insanlar olduğunu, hiçbir Yunana hakaret etmediklerini ve Amerikalıların Türkleri yanlış tanıdığını söyleyecekti. Fakat ne kadar iyi muamele görürlerde görsünler her türlü esir konumundaydılar. Harp esiri hayatlarının yirminci gününde zorluğu anlamışlar, birinci ayda karamsarlığa kapılmışlar, ikinci ayda ise yılmışlardı. Esirlerden Sakız adalı Corci, en müşkül durumda olandı. Yetmişinci günde bu esareten kurtulma ve kaçma planları yapmaya başladı. Suların durgun olduğu bir akşam aklına bir fikir geldi. Vapur, Novorossisk'ten hareket etmeden önce sintineye birçok gümüş çubuk saklanmıştı. Üzerleri cıvatalı plakalarla örülmüş bu hazineyi Türklerle haber verecekti ve karşılığında özgürlüğünü talep edecekti. Ertesi sabah, *Preveze*'nin doktoru Şakir Bey'in kapısı vuruldu ve nöbetçi, birinin hasta olduğunu söyledi. İçeri Corci girmişti. El-kol hareketiyle doktora bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Doktor olan biteni anlamış, beraberce süvariye ziyarete gitmişlerdi. Süvariye durum aktarıldı ve bahsi geçen çubuklar aranmaya başlandı. Vapurda gerçekten demir levhalar altında gümüş çubuk ve altın para bulundu. Corci, Türklerle bir daha silah uzatmayacağına dair söz verdi ve özgür bırakıldı.

Bir zaman sonra, *Enosis*'in ikinci kaptanının serbest bırakılması için bir itiraf daha geldi. Bu itiraf kaptan kamarasındaki kaplamalar söküldü. Altın ve gümüş paralar ortaya çıktı. Bir zaman sonra vapur Trabzon limanında beklerken, bu kez çarkçıbaşından bir itiraf geldi. Bu itiraf kazan dairesine girildi ve buradan pis suların içinde tam dolu 11 çuval silme gümüş ve altın çıktı. Bunlar hükümete teslim edildi. Elde edilen mala toplam 1 milyon lira kıymet biçildi.²¹

Böylece *Enosis*, birkaç kez TBMM hükümetine maddi yardım yapmış oldu. Yunan esirlerin *Preveze*'ye nakledilmesinden 2,5 ay sonra,

¹⁹ Çapa, Okur vd, *a.g.e.*, s. 137.

²⁰ Nutku, *a.g.e.*, s. 89.

²¹ İnci, *a.g.e.*, s. 143.

Novorossisk'ten İstanbul'a giderken iki küçük Türk teknesi tarafından cesaret ve atılganlıkla zapt edilen *Enosis* olayında adı geçen her zabıt ve askere TBMM Hükümeti tarafından, vapurda bulunan değerli malların satışıyla elde edilmiş nakit para hediye edildi.²² *Enosis*, törenle TBMM Hükümetinin deniz kuvvetlerine resmen kaydedilmiş ve vapurun adı *Trabzon* olmuştu.

Aylar sonra *Trabzon*, milli mücadeleye uçak getirmek için Rusya'ya gitti. Kömür nakli için kullanıldı.²³ 1923 ve 1924 yıllarında Lozan mübadillerini taşıdı. 1930'lu yılların başına kadar kömür vazifesi ile hayatına devam etti. 1934'te hurdaya ayrıldı.

Basında *Enosis* Vapuru Olayı

Enosis vapuru olayı böyle vuku bulmuştu. Haliyle dönemin hem Türk hem Yunan basınına ayrıntılı şekilde yansıdı. Basına servis edilen haberlerin incelenmesi, konuyla ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşılması için önem arz ediyordu. Tespit edilen; *Akşam*, *Vakit*, *Yeni Şark*, *Tercüman-ı Hakikat* ve *Hakimiyet-i Milliye* gazetelerinde 5-11 Mayıs 1922 tarih aralığında olayın ayrıntılı yer aldığı ve aynı zamanda bu gazetelerin yabancı basındaki haberleri de Türk kamuoyuyla paylaştığıydı. Gazetelerin belirtilen tarih aralığındaki sayılarının hemen tamamında olayın oluş şekli yukarıdaki gibi anlatılıyordu. Bu durumda, Cemalettin Saraçoğlu'nun tefrikasının doğruluğu da onaylanıyordu. Deniz araçlarının kat ettiği mesafeler, *Enosis*'in sahibi, yolcuların adları, güvertedeki emtianın muhteviyatı gibi yeni bilgiler dönemin gazetelerinden elde edilecekti. Türk motorlarının donanım şekli, motor ve vapur arasındaki mesafe aralığıyla ilgili bilgiler ise tefrikadan farklılık gösterecekti. Bu farklılıklara ilaveten, Osmanlıca transkripsiyondan dolayı bazı adların okunmasında zorluk yaşansa da olayın amacı, oluşu ve sonucu gibi en önemli ve temel hususlarda mutabakata varılıyordu. Yukarıda, Novorossisk limanı ve sonrasında olan olaylar ayrıntısıyla anlatıldığından tekrara düşmemek adına, bu bölümde, sadece edinilen yeni bilgilerden ve farklılık gösteren durumlardan söz edilecektir.

Olay, ilk kez 5 Mayıs 1922'de "İki Kahraman Motor" tanımlamasıyla Türk basınında yer aldı. Bu haberden öğrenilen, iki Türk motorunun mitralyözlerle donatılmış şekilde Novorossisk'e gittiği idi. İlaveten, Yunan vapurunun hareketinden bir gün önce, evraklarını vize ettirerek hareket ettikleri idi. Türk motorlarının beklediği Gelincik liman reisinin Novorossisk liman başkanlığına verdiği resmi bir rapor olduğu yine bu haberden öğrenildi. Saraçoğlu'nun tefrikasına göre vapurda 50 kişi vardı fakat bu gazetede, vapurda

²² *BCA*, Kararlar Daire Başkanlığı, Kutu. 20, Dosya. 52, Gömlek. 4, Sayfa 1. Bu vapurdan elde edilen gelirle, 1927 yılında, Kaymakam Ahmet Münir Bey'e 672,94 lira; geriye kalan kişilere de 336.47'er lira mükafat verilmiştir.: Kararlar Daire Başkanlığı. *BCA*, Kutu. 23, Dosya. 15, Gömlek 11, Sayfa 1.

²³ İnci, *a.g.e.*, s. 143.

tüccarlardan 70 kişi ile Kafkasya Yunan muhacirlerinden birtakım aileler ve Rum cemaat reisi Sava'nın da bulunduğu öğrenilmekteydi. Vapurda birçok mal ve kilitli paranın mevcudiyeti de basına yansımıştı.²⁴

Aynı tarihli başka bir gazete, *Enosis*'in, Prusya ticari mahfilisi Drakol'un emri altında olduğunu söylüyordu. 1000 tondan fazla hacimdeki *Enosis* vapurunun milliciler tarafından tevkif edildiği ise o tarihte henüz sadece söylenti idi. Prusya limanlarından birine yanaşacağı haberi ise yabancı basına yansımış, oradan Türk basınına servis edilmişti. Aynı şekilde servis edilen bir başka haber de Yunan bayrağı taşıyan vapurun, Prusya tüccarlarından Andiya biraderlerden biri tarafından kiralanarak, bundan kırk gün önce muhtelif ticari eşya ve bilhassa un yükü ile ve kaptan Andora Afrodinu'nun komutası altında bulunduğu halde Novorossisk'e doğru hareket ettiği ve vapurun adı geçen limana ulaşarak taşıdığı yükü ve ticari eşyayı karaya çıkardığı şeklindeydi. Pazartesi günü harekete hazırlanmış, bir Ermeni'nin kalan ticari eşyasını yüklendikten sonra çarşamba günü yola çıkmış, aynı günün akşamı Novorossisk'ten bir saat mesafede bulunan Gelincik iskelesinden geçmişti. *Enosis* vapurunun hareketinden iki gün önce Türk motorları Novorossisk'e gelmiş ve Yunan vapurunun hareketinden bir gün önce Trabzon için evrakını tanzim etmişti. Buradan elde edilen bilgi, kişilerin adı, mühim miktarda ticari eşya olarak kabul edilen yükün muhteviyatı, limanda indirildiği ve Türk motorlarının evrakının Trabzon yolu için düzenlendiği idi. Tutuklanma bilgisinin Gelincik Liman Dairesi'nden, Novorossisk Liman Dairesine verilen rapordan elde edildiği bu haberdeki yeni bilgilerdendi. 70 kadar yolcunun içinde, diğer gazetede haberden farklı olarak İstanbul tüccarları ile Rusya'dan göç eden bazı Rum ailelerinin bulunduğu önemli ayrıntılardan idi.²⁵

Bir gün sonraki 6 Mayıs tarihli gazete ise vapurla ilgili en ayrıntılı haberlerden birini kamuoyuyla paylaşmıştı. Haberdan edinilen bilgiye göre vapur, harp kaçağı eşya ile yüklüydü. Rumca gazeteler de bu olaydan dolayı heyecanlı olduklarını ve bunun Yunan ticaretine büyük bir darbe olduğunu kendi basınlarına yansımıştı. Hatta Anadolu'dan gelen haberlere göre sadece *Enosis*'te değil, diğer Yunan vapurlarında da harp kaçağı eşya bulunduğu anlaşılmıştı. Yunanlılar, sırf ticari rekabeti Rumlar menfaatine ihlal için Türk gemilerini durduruyorlardı. Çoğunda harp kaçağı eşya namına hiçbir şey yoktu. Oysa Anadolu tarafından durdurulan gemilerde işe yarayacak eşya vardı. Aynı tarihli yabancı basın da Karadeniz'de, harp kaçağı eşya yüklü olduğu gerekçesiyle ele geçirilen *Enosis* adlı Yunan vapuruna dair uzun boylu malumat veriyordu ve bundan müteessir görünüyorlardı. Örneğin *Prosodos* gazetesi, bir önceki gün 1000 tonluk *Enosis* vapurunun durdurulduğu haberini verdiğinden söz ederek,

²⁴ *Akşam*, "Karadeniz'de Büyük Bir Yunan Vapurunun Zaptı", 5 Mayıs 1922, s.1.

²⁵ *Yeni Şark*, "İki Türk Motoru", 5 Mayıs 1922, s.1.

kendileri açısından büyük bir üzüntüye yol açan bu gelişmenin Novorossisk fenerinin ancak dört mil dışında ve Rus denizi mintikasında vuku bulduğundan söz ediyordu. Yunan vapurunu ele geçiren Anadolu vapurlarının küçük olduğunu da özellikle vurguluyorlardı. Yabancı basın olayı yansıtma şeklinden anlaşılın, Türklerin, vapuru içindeki harp kaçağı eşya için kaçırdığıydı. Diğer bir ifadeyle olay, dünyaya, Türklerin bu kaçak eşyaya tamah ettiği şeklinde anlatılıyordu. Oysa amaç bu değildi ve üstelik eşyalar kayıt altına alınmış ve çoğu iade edilmişti. Amaç, Anadolu'ya denizden müdahaleyi önlemek, Türkün mücadele gücünü karada olduğu gibi denizde de göstermek ve mümkünse vapuru Türk filosuna katmaktı.

Gazeteye göre, *Enosis* vapuru, tüccardan John haleflerinden yüklenmiş ve tahminen kırk gün önce Novorossisk'e hareket etmişti. Bu vapur Rus ticaret heyetine mahsus olmak üzere 200.000 lira kıymetinde eşya ve madde ile dönüyordu. İtalyan *Veninya* vapuru ile Novorossisk'ten dönen ihraç ticaretiyle uğraşan bir tüccar da vapurun İstanbul'a hareket ettiğinden ve bu esnada Gelincik'te fenerin bulunduğu mevkide durdurulduğundan söz ediyordu. Buradan edinilen yeni bilgi, Yunan vapurlarının çoğunlukla Kırım istikametine hareket ederek oradan İstanbul'a gittiğiydi. Fenerler İdaresi, Novorossisk Liman Dairesine ulaşmış ve vapur uzaklaştığı zaman iki Anadolu gemisinin önüne çıktığını ve iki top sesinin duyulduğunu söylemişti. Vapur geri döneceği yerde şüpheli gemilerin yaklaşmasından dolayı süratini artırmıştı. O esnada karanlık basmış ve Fenerler İdaresi artık bir şey görememişti. Bu haberle olay, Fener İdaresinin cephesinden de anlatılıyor ve olayın akışı doğrulanıyordu. Söz konusu vapurun Anadolu tarafından ele geçirildiğine dair hiçbir şüphe kalmadığına ikna olmaları ise olaydan birkaç gün sonra *Maria* adlı bir vapurun Novorossisk'e gelmesiyle gerçekleşti. Zira motorla Trabzon'dan gelen Türkler, *Enosis* vapurunun Trabzon'a götürülmesinden sonra Yunan vapurlarının Novorossisk'e seyahatlerine devam etmelerinin mümkün olmadığını açıklamıştı. Bu malumat üzerine vapurun durdurulduğu hakkında artık hiçbir şüphe kalmamıştı.

Vapurun Fernedu'nun (Ferindyu) kumandası altında ve 17 tayfası olduğu, tutuklanan gemide çoğunluğu İstanbul tüccarları olmak üzere elli kadar yolcu ve Yunan Sava'nın bulunduğu da belirtiliyordu. Buradan edinilen bilgilerle birlikte, vapurda 50-70 arası kişinin olduğu kesinleşmiş gibi görünse de vapurda toplam 74 yolcusu olduğu tespit edildiği görülmekteydi.²⁶ Bu 74 yolcunun 59'u Yunan, dokuzu Sovyet, üçü İtalyan, bir İngiliz, bir Fransız bir de İranlıydı.²⁷ *Enosis* vapurundan esir edilen İtalyan tebaasından ve Musevi milletinden tüccar

²⁶ Can Canver, *Kurtuluş Savaşı'nda Batı Karadeniz*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 428.

²⁷ Mesut Çapa-Veysel Usta, *Millî Mücadelede Trabzon Vilayetinde Yazışmalar*, T.C. Trabzon Valiliği Yayınları, Trabzon 1995, s. 118.

Alkalay'ın serbest bırakılması için bir önceki gün inceleme yapıldığı ve buradaki Rus ticaret heyetinin Ankara'daki Sovyet murahhası/mümessili Bay Aralof'a, Mustafa Kemal Paşa nezdinde lazım gelen teşebbüste bulunması için telgraf çektiği, ilk kez buradan öğreniliyordu.

Britanya'da vapurun tevkifi hakkındaki ilk haber, vapurun Novorossisk'ten, Rostov Köstence yoluyla ve telgrafla geldiğinden söz edilerek verilmişti. Habere göre Yunan bahriyesinde yeni malumat yoktu ve bu durum Yunan filo kumandanlığına ve bahriye nezaretine yazılı olarak bildirilmişti. Bahriye Nezaretinden lazım gelen talimat verilince vapurda bulunan bütün ticari eşya Sovyet hükümeti namına olduğundan, Sovyet murahhas heyetinin teşebbüste bulunduğunu istihbar ediyorlardı. Alınan malumata göre Novorossisk limanında hali hazırda iki Yunan vapuru bulunuyordu ve tedbir alınmadan önce oradan hareket etmemeleri için kendilerine haber verilmesi temenni ediliyordu. Bu demek oluyordu ki vapurdaki emtia Sovyet hükümetine aitti.

Şologos gazetesi vapurun 1500 ton ağırlığında olduğuna emindi ve Atina'daki vapur mücehhezlerinden Dövakili'ye aitti. Vapur, tüccarlardan Andiya, John ve Ganelli tarafından kiralanmış olup, onların hesabına seyahat ediyordu. Şimdiye kadar Rus limanlarına üç sefer yapmıştı. Vapura, Novorossisk'ten Rus Koşupranki adına muhtelif ticari maddeler ve bilhassa tütün ve deri yüklenmişti. Yolcu olarak ise eşyalarıyla birlikte ve Novorossisk'ten almış kadar Rum ailesi alınmıştı. Vapurun limanda bulunduğu sürede, İstanbul Bahriye zabıtasının emri altında olan ve çoğunlukla Mehmet Ali Paşa Hanının önünde demirleyen motorlardan iki Anadolu motorunun limandaki mevcudiyetleri tesadüfi değildi. *Enosis*'e müdahale için fırsat kolluyorlardı. 26 Nisan'da kaptan vapurun hareketini ertelememeye karar vermiş ve aynı gün öğleden sonra saat 16.00'da hareket etmişti. Gelincik koyundan çıkan iki motor da vapura taarruz vaziyeti almıştı. Vapur kendisini savunmaya teşebbüs etmiş, hatta bir aralık batırmak için motorlardan biri üzerine şiddetle yürümüşü. Lakin motor, seri hareket ettiğinden kurtulmuş ve vapura karşı silah kullanmaya başlamış, toplam beş mermi atmıştı. Batma tehlikesinden kurtulmak için kaptan motorları adım adım takip etmek suretiyle Trabzon'a doğru dümen kırmıştı. Bahriye mahfili bu tevkiften dolayı son zamanlarda Rusya ile başlayan ticarete büyük zararlar yaşandığından endişe içindeydi. Yunan filosu kumandanı Amiral Abitis, lazım gelen talimat ile gelmiş ve Yunan donanmasının muhtelif gemileri hemen kömür almaya koyulmuşlardı. O gün Karadeniz'e çıkacaklardı. Yolcu ve tayfalardan başka ticari eşya ve yolcuların şahsi servetlerinin kıymeti 200.000 lira kadar tahmin olunmaktaydı. Vapurdaki eşyadan Toklomas ticarethanesi alakardı.²⁸ Görüldüğü gibi *Şologos* gazetesi vapurun kimler tarafından kiralandığı, sefer sayısı, Türk motorlarının hareket saati, demirledikleri yer,

²⁸ *Akşam*, "Müsadere Olunan Gemi Hakkındaki Tafsilat", 6 Mayıs 1922, s.1.

emtiyanın kime ait olduğu gibi birçok ayrıntı bilgiyi kamuoyuyla paylaşıyordu. Fakat atılan beş mermi sesinden söz ediyordu. Oysa bilinen sadece iki mermi atıldığıydı.

Aynı tarihteki bir başka gazete, olayın İstanbul'daki Rumlar arasında derin üzüntü uyandırdığını yazmaktaydı. Karşılıklı matbuatının da sütunlarını buna dair ağızdan ağıza dolaşan haberlerle doldurmakta olduğundan söz etmekteydi. Hadise hakkında *Prusya*, *Prosodos* ve *Şologos* gibi uluslararası gazetelerdeki yazılar Türk basınına şöyle aktarılıyordu:

Prusya'dan alınan yeni bilgi Novorossisk limanında *Eleni Kiryakod* ve *Dafni* ile diğer iki Yunan vapurunun da bulunduğu ve lazım gelen tedbirler alınmadan önce bunlara limandan ayrılmamaları hususunda haber verilmesinin uygun görüldüğüydü.

Prosodos; *Enosis* vapurunun Drakol'la birlikte İnaki adlı birinin daha kontrolünde olduğunu ve Rus karasularında ve Novorossisk fenerinden dört mil uzakta vuku bulan bu hadisenin pek elim tesir uyandırdığını yazmıştı. Ancak bu gazetede en önemli bilgi, tevkif eden Anadolu gemilerinden diğerinin adının *Preveze* olduğuydu. Zira, yukarıda birinin adının *Nimet* olduğunu bildiğimiz, diğerinin adını tespit edemediğimiz diğer motorun *Preveze* olma ihtimali, esirlerin bu gambotta tutulduğu bilindiğinden, çok yüksekti. Habere göre vapur, tüccarlardan İngiliz John tarafından kiralanmış ve bundan kırk gün önce Novorossisk'e hareket etmişti. Bu durumda tüm gazetelerde adı geçen John adı doğrulanıyordu. Vapuru bu kişi kiralamıştı ve vapurda Rus ticaret murahhas heyeti adına 200.000 lira kıymetinde kösele, potas vs. madde olduğu artık kesindi.

Şologos'un kaydettiği satırlara göre vapur, Andiya ve John tarafından kiralanmıştı ve gerek bunlar gerek diğer şahıslar adına Rus limanlarına taşımacılık yapmaktaydı. Rus kooperatifi adına ticari maddeler, bilhassa meşin ve kösele ve Novorossisk'ten altmış kadar Rum ailesini ve bunların eşyalarını yüklemiş olduğu halde dönmek üzere, söz konusu limandan hareket etmişti. Böylece kiralayanların adları da doğrulanıyordu. Gazeteye göre vapurun Novorossisk'te tevkifi tesadüfi değildi. Türkler, Yunan vapuruna hücum etmek üzere yükleme işlemlerini yakından takip ediyorlardı ve hatta vapurun kaptanı bu iki motorun durumundan şüphelenmiş ve yolcuları haberdar etmişti. Motorların, *Enosis*'in hareketinden bir gün önce yola çıkmasının sebebinin de kaptanın daha fazla şüphesini çekmemek için olduğu yazıyordu. Zira Gelincik'te gizlenmiş olan motorlar ortaya çıkarak Yunan vapuruna mermi atmaya ve tevkif etmek için işaret vermeye başlamışlardı. Vapur kaptanı karşı koyma teşebbüsünde bulunmuş, hatta bir ara vapur tüm gücüyle motorlardan birini batırmak azmiyle yön değiştirmişti. Seri hareket eden motor ise kendisini korumuş ve vapura mermi atmaya devam etmişti. Vapura toplam beş mermi atılmıştı. Batma tehlikesiyle karşı karşıya kalan vapurun kaptanı teslim olarak,

iki motorun sıkı takibi altında Trabzon'a götürülmüştü. Haliyle, denizcilik mahfili bu olayın Rusya ile ticari ilişkileri bozacağı endişesi içindeydi. Aslında kabahati Anadolu gemilerinin Rus limanlarına uğramasına fırsat veren Sovyet hükümetinde buluyorlardı.²⁹

Aynı tarihli *Vakit* gazetesi, Karadeniz'de büyük bir Yunan vapurunun yakalandığını ve ancak Azak Denizi'nin dışında toparla donatılmış iki motorca Trabzon'a değil, Samsun tarafına çekildiğini yazmaktadır. *Vakit*, Rumca gazetelerden alınan malumatı aktarmış ve anlaşıldığına göre Anadolu, Yunan korsanlıklarına haklı bir mukabele fırsatı elde etmiştir. Burada bir aktarım hatası olduğu kuvvetle muhtemeldir. Zira alınan son istihbarata göre vapur, şüphesiz Trabzon Limanı'nda bulunmaktadır ve Yunan hükümeti vapurun tevkifi meselesinden vakit ve zamanıyla haberdar olmuştur. Yunan Bahriye Nezareti tarafından bu mesele hakkında gerekli emirler verilmiştir. Donanmanın seri bir hareketi beklenmektedir. Haberin çıktığı gün Galata deniz mahfili, Karadeniz'de Yunan bandıralı başka bir vapurun da durdurulduğunu duymuş, ancak henüz bu bilgi doğrulanamamıştır. Yunan *Pravdos* gazetesi Anadolu kuvvetlerinin Karadeniz'de yakaladığı bu vapurun, diğer küçük Yunan vapurlarından biri olduğunu söyleyerek durumu başarı olarak görmediğini ima ederken; *Prusya* gazetesi vapurun derdest edilmesinin ticaret alemini heyecan içinde bıraktığını itiraf etmektedir. Karadeniz seferini yapan bir İtalyan vapurunun gelmesinden sonra bu korkuların haklı olduğu anlaşılmıştır.³⁰

Bir sonraki gün 7 Mayıs tarihli gazetelerde vapur yolcularının verdiği malumata ulaşılmaktadır. Bu malumata göre, bir önceki gün saat 15.00'te Trabzon'dan seyr-ü sefaine ait bir vapurun geldiği ve kaptanının *Enosis* hakkında bilgi vermekten kaçındığı dikkat haberi dikkat çekmektedir. Ancak aynı kaptan, gazeteye kendisinin cumartesi günü akşama doğru ayrıldığını ve oradayken Trabzon'daki Bahri Kumandanın Ruslardan satın alınmış olan iki motorla Novorossisk'e hareket ettiğini ve seyahat maksadının bir Yunan vapurunu derdest etmek olduğunu haber aldığını beyan etmiştir. Aynı gün *Şologos* gazetesinden, vapurun ele geçirilmesinin Yunan savaş ticaretini ve umumiyet itibariyle ticaret dünyasını pek zor bir duruma soktuğu bilgisi alınmaktadır. Bununla beraber, Sovyet hükümetinin yalnız Yunan denizcilerinin ve Yunan tüccarlarının değil, hayat ve mallarını tehlikeye atarak Rusya'nın güney sahilini iase edildiğini öğrenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ve eğer buradaki Rus ticaret odası Rusya'nın kara sularında Kuvayı milliyeye tarafından yapılan korsanlığın düzeltilmesi konusunda tedbir almazsa, suça iştirak etmiş olduğu şüphesi oluşacağından artık Rus limanlarıyla her tür ticari münasebete son verileceği yazmaktadır. Zira haber alındığına göre Rusya ile ticari

²⁹ *Yeni Şark*, "Enosis Yunan Vapurunun Tevkifi", 6 Mayıs 1922, Cumartesi, s.1.

³⁰ *Vakit*, "Yunan Korsanlıklarına Haklı Bir Mukabele", 6 Mayıs 1922, Cumartesi, s.1.

münasebetlerde bulunan Rum tüccarları, Sovyet Ticaret Odası nezdinde teşebbüste bulunmaya karar vermiştir. Ayrıca *Enosis* vapurundan başka Odesa limanında diğer bir Yunan vapuru da Rusların ve Anadolu'nun hilekarlarına kurban olarak hareketsiz bir halde durduğu da satır arasında verilmiştir. Bu durumda *Şologos*'un, Anadolu motorlarının hareketini korsanlık ve hilekârlık olarak gördüğü söylenebilir. Aslında milli hükümet Yunan korsanlığına nihayet vermek istemektedir. Bu hedefle gerçekleştirilen olayı *tevkif ettiğimiz Yunan gemisinin yükü Trabzon'a çıkarıldı. Tayfası Trabzon çarşısında bir hana hapsedilerek, kapısına muhafızlar yerleştirildi*, sözleriyle dile getiriyor ve bu sözler basına yansyordu. Bununla beraber, Rumca gazeteler ise konuyla ilgili mevcut bilgileri tamamlayıcı ek bilgi vermeye devam ediyordu. Örneğin *Prusya*, *Enosis* vapurunun Trabzon'a sevki sonrası Trabzon şehrinin bayraklarla süslediğini, vapurun tayfaları ve yolcularının Trabzon çarşısında bir han içine konulduğunu, hanın kapısına muhafızlar yerleştirildiğini ve aynı zamanda vapurun yükünün karaya çıkarıldığını yazarak durumu onaylıyordu. *Enosis* vapurunu derdest eden motorların, uçaklarıyla bilinen Erzurumlu Nafiz Bey'e ait olduğu ve Rus limanlarından kaçan altı vapurun tevkif edildiği yine bu gazeteden edinilen yeni bilgilerdendi. İlaveten, Anadolu hükümetinin yabancı bayrağı taşıyan yedi vapurun mürettebatları arasında Rum bulunması sebebiyle Anadolu iskelelerine seferlerini yasakladığı haberi gazetede yer almıştı.³¹

Vakit gazetesi Yunan vapurunun tevkif edilmesinin Rum ve Yunan mahfilinde büyük bir heyecan yarattığından, Rumca gazetelerin bu hususta uzun makaleler yayımlamaya devam ettiğinden ve bu olayın Yunan deniz ticareti üzerinde olumsuz etki yapacağından söz etmekteydi. Gazete, vapurun ele geçirilişi konusunda şimdiye kadar Rum makamları dışında resmi ve belgeye dayalı malumat gelmediğini ancak Anadolu hükümetinin sınırlı deniz savaş vasıtalarıyla hangi sistem gemilerle *Enosis*'i zapt edebileceği hakkında Erkân-ı Bahriyeden bir zat ile görüşüğünü yazmaktaydı. Söz konusu zat, Anadolu'nun Rusya'dan aldığı çeşitli defalar rivayet edilmiş olan kuvvetli gemilerle bu işi ancak açık denizde yapmasının mümkün olduğundan, ancak bu gemilerin Kırım'a kadar ilerlemesinin Karadeniz'de her zaman keşif yapan Yunan savaş gemilerinden dolayı tehlikeli bir macera olacağından söz etmişti. Bu yüzden milli hükümet daha tedbirli davranarak mütevazı birer sahil muhafız gücü sayılabilecek iki motoru Novorossisk'e göndermişti. *Enosis*'in muhteviyatı hakkında hızla fikir edindikten ve gemi yükünün ve icrasına girilen teşebbüsün tehlikesine tekabül edebilecek bir kıymette olduğu anlaşıldıktan sonra Yunan gemisine taarruz edildiğinden bahsetmişti. Düşman gemisinin verdiği haberlere göre motorlar, *Enosis*'e taarruz için sahile yakın bir noktayı seçmişti. Bu, kendi

³¹ *Akşam*, "Enosis'in Hamulesi Trabzon'a Çıkarıldı", 7 Mayıs 1922, s.1.

emniyetleri açısından uygun bir tedbirdi. Çünkü topla donatılmış Yunan gemisinin ezkaza yara alabilecek motora, diğerinin yardımını imkansızlaştırmak için elinden gelen her şeyi yapacağı aşıkardı. Haliyle mürettebat için sahile çıkmak daha kolay olacaktı. Açık denizde ise ölüm muhakkaktı. Bu durumda, hadisenin akşamüstü cereyan etmesinin tesadüfi değil, bilinçli olduğu söylenebilir. Çünkü karanlıkta top atışından korunabilecek şekilde motorların gemiye yaklaşması daha muhtemeldir. Nitekim *Enosis* vapurunun top atışında bulunamayışı da ya motorların yaklaştığını görmediği yahut da karanlığın buna izin vermediği manasına işaret etmektedir. Her iki durumda da denizcilik istatistikleri, bu gibi olaylara daima istisnai bir kıymet atfeder ki, o da girişimde bulunan gemi mürettebatının manevi kuvvetindeki bu yükseklikten ibarettir. Bu itibarla girişimlerinde muvaffak olan motorlar her türlü takdire layıktır.

Vapurun tevkif şekli hakkında yazan Rumca *Prosodos*, Yunan vapurunu tevkif eden ve mitralyözlerle donatılmış Anadolu vapurlarından birinin *Preveze* gambotu olduğuna emindi. Bu demek oluyordu ki motorların adının *Nimet* ve *Preveze* olduğu, vapurunun tüccardan John tarafından tahsil edildiği, tahminen zapttan kırk gün önce Novorossisk'e hareket ettiği ve Rus ticaret heyetine mahsus olmak üzere 200.000 lira kıymetinde işlenmemiş deriler ve malzeme ile döndüğü kanıtlanmıştı. Diğer yandan, İtalyan *Vitina* Vapuru ile Novorossisk'ten dönen ve ihraç işleriyle uğraşan bir tüccar da olayları olduğu gibi anlatıyor ve doğruluyordu. *Şologos* da anlatılanlara mutabıktı. Bu mutabakata, vapurun ağırlığı (1500 ton), vapurun sahibi, kiracıları, 60 kadar ailenin mevcudiyeti, motorların Mehmet Ali Paşa Hanının önünde demirlediği, 26 Nisan saat 16.00'da hareket ettiği, Gelincik'ten taarruz ettiği, vapura beş mermi atıldığı, Trabzon'a doğru dümen kırdığı ve bu sebeple Rusya ile olan ticaretin zarar gördüğü dahildi.

Journal Derik de aynı meseleden bahsettiği nüshasında, denizcilik aleminin son zamanda Karadeniz'de vuku bulan bu hadise dolayısıyla çok üzgün olduğundan, ne kadar garip görünürse görünsün Anadolu sahillerinde dolaşan Yunan savaş gemilerine karşı bu son olaya gelinceye kadar hiçbir şey yapamayacak durumda bulunan Kuvayı Milliye'nin, Karadeniz'in kuzey doğusunda *Enosis* isimli bir Yunan vapurunu tevkif ettiğinden söz etmektedir. Ancak çatışmanın Türk sahillerinden uzakta yaşanmış olması, bu hareketi yapan Türk gemisinin Karadeniz'i geçecek derecede büyük olmasına delalet ettiği, eğer Kuvayı Milliye gerçekten bu çeşit gemilere sahipse kuvvetle muhtemel bunları Sovyet Rusya'dan aldığı da verilen bilgiler arasındadır. Türk sahillerinin ablukasının garip bir şekilde zorluk ve Türk sahillerinde bilhassa seyr-ü sefer için özel bir tedbir gerektirdiğine de işaret edilmektedir. Bu durumun bir çatışma olduğu ve bu çatışmanın Rus sahillerinden açıkta yaşandığı da ilk kez bu haberde geçmektedir.

Bazı haberlere göre bu iki Türk motoru açık denizde *Enosis*'i sağdan soldan çevirerek Trabzon'a sevk etmiştir. Uluslararası Bahriye Nezareti kara sularının sınırını dört mil olarak belirler ki bu mesafe dahilinde muhariplerin savaş hareketinde bulunmaları yasaktır. Diğer yandan, *Enosis*, Samsun veya İnebolu'ya sevk edilmiş olsaydı, iadesi daha kolay olacaktı. Halbuki Trabzon oldukça ciddi teşkilata sahipti. Herhalde *Enosis* hadisesi Karadeniz'de yeni bir güç mücadelesini teşkil edecek gibiydi.³² Karadeniz'de gerçekleşen bu tevkif, bir sonraki günün gazetelerine, kahraman bahriyelilerin cüretkâr hareketi ve bu hareketin Yunan mahfilinde büyük teessür uyandırdığı şeklinde ve Rumca gazetelerin Rusya'yı ve Rus hükümetini tehdit etmeye kalktığı şeklinde yansdı. Bu tehdit ise gülünç bir olay olarak değerlendirildi.

Ezcümle, Trabzon'a sevk edilen *Enosis*'in yükü artık karaya çıkartılmıştı. Vapurun kesin olarak Trabzon Limanı'nda bulunduğunu ise daha sonra Karadeniz'den *Bahr-ı Cedid* vapuru ile gelenler beyan etti. Bu hususta henüz Anadolu'dan malumat gelmediği için vapuru zapt eden kahramanların kimler olduğu ve vapurun tevkif şekli hakkında açık malumatın mevcut olmadığı da haber olarak paylaşıldı. Yalnız muhakkak olan bir şey varsa o da Karadeniz'de Türk bayrağının her tarafta dalgalanmakta olduğuydu. Buna bağlı olarak Yunan vapurlarının *Enosis*'in akıbetine uğramamak için İstanbul'dan çıkamaması, Türk milli mücadelesi açısından önemli bir veriydi. Haliyle, Rus limanlarında bulunan vapurlar da hareketlerini ertelediler. *Enosis*'in zapt edildiği haberinin duyulması üzerine Rumca gazeteler hemen Yunan filusunun faaliyete geçeceğinden ve kömür alıp Karadeniz'e çıkacağından bahsetmişlerdi. Fakat dört günden beridir Yunan savaş gemileri atıl bir halde İstanbul Limanı'nda yatıyordu. Anlaşılan o ki *Enosis* hadisesinin Yunan ticaret mahfilinde yarattığı galeyan devam ediyordu. Diğer taraftan, Sovyet Rusya tarafından yapılan bir yazılı açıklama üzerine Karadeniz'de, Rus limanlarından kaçan altı Bolşevik ve başka bazı vapurların daha tevkif edildiği haberleri yayılmaya başlamıştı. Ankara Hükümeti ise Karadeniz'de sık sık kol gezmek üzere Bahriye Müdüriyet-i Umumisine elde bulunan bütün motor ve vapurların silahlandırılması emrini vermişti.³³

9 Mayıs'taki gazetelerde, tutuklanan diğer vapurlara ayrıntıyla yer verildi. Tarafsız bölgenin neresi olduğu sorgulanırken, *İnebolu* vapurunun, *Enosis* olayına misilleme olarak Marmara Denizi'nde 6 Mayıs'ta gerçekleşen tevkifi teyit edildi.³⁴ Ancak hükümet, Seyr-i Sefain vapurlarının tevkifi ile *Enosis* vapurunun tevkifine karşılık vermenin doğru olmadığı düşüncesindeydi. *Protodos* gazetesine göre, İzmit Körfezinde *İnebolu* vapurunu yakalayan *Kılıks*

³² *Vakit*, "Enosis Vapuru Nasıl Tevkif Edildi", 7 Mayıs 1922, Pazar, s.1.

³³ *Vakit*, "Enosis Trabzon'a Sevk Edildi", 8 Mayıs 1922, Pazartesi, s.1.

³⁴ Canver, *a.g.e.*, s. 429.

zırlıydı. *İnebolu* vapuru İzmit'teki Kuva-yı Milliye ordusunu iâşe etmekteydi ve Gemlik'e sevk edilmişti. Bu durum öğrenilince, Biga'ya hareket etmeye hazırlanan *Paşabahçe* vapuru da hareketini ertelemişti. Yunan donanmasının *Enosis* vapuru serbest bırakılıncaya kadar Türk vapurlarını derdest etmeye devam edeceği söyleniyordu. *Nimet* vapurundan ise henüz malumat alınmamıştı. Seyr-i Sefain'in müracaatı üzerine hükümet, icap edenler nezdinde müracaatta bulunarak esasen İtilâf Devletlerince seyirlerine müsaade edilmiş olan seyr-ü sefain vapurlarının, bilhassa devletlerce tarafsız olduğu ilan edilmiş Marmara'da tevkifinden dolayı protestoda bulunacaktı.³⁵ Nitekim *Prusya* gazetesi, aynı zamanda Karadeniz'de diğer bir Yunan vapurunun da tevkif edildiği ve söz konusu vapurun Anastasyadi'ye ait *Makedonya* vapuru olduğunu yazmıştı. *Makedonya* vapuru iki ay önce un alarak Odesa'ya hareket etmişti. Yükünü Odesa'ya boşaltıp, eşya ve yolcular ile dolu olarak Türk limanına doğru hareket etmek üzereyken Ukrayna Nezaretine mensup bir genç memur rıhtıma giderek vapura binmiş, limanda bulunan yedi Yunan, iki İtalyan ve bir Amerika vapurlarının kaptanlarını davet etmişti. Vapurun salonunda Ukraynalı memur, nezaretinin bir protokolünü okumuştur. Adı geçen protokolde Yunan donanması 1920'de Sovyet Rusya'ya mensup olan *Kırım* vapurunu tevkif ettiği için Ukrayna hükümetinin de limanda bulunan Yunan vapurlarından birini müsadere edeceği ve kuranın *Makedonya*'ya isabet ettiği yazılı idi.

Aynı tarihli Rumca gazetelerde *Enosis* vapurunun tevkif şekli ve Yunan donanmasının mukabelede bulunması kararı ve sonuçlarına dair muhtelif malumat verilmişti. *Prusya* gazetesi, hususi tahkikattan sonra *Enosis* vapurunun tevkifini takip eden hadiseler hakkında Atina'ya belgeli malumatı vermiş ve *Enosis*'in, 26 Nisan'da tevkif edildiğini yazmıştı. Motorlar Novorossisk'e gitmişler ve toplarını güverteye koymuşlardı. *Enosis* 27 Nisan Cumartesi günü Trabzon'a sevk edilmiş ve aynı gece kömür almış, aynı zamanda boyanmış, belli olmamak için kaptanın kamarası ve güvertede diğer bazı değişiklikler yapılmış ve gemiye *Anadolu* adı verilmişti. Trabzon'dan Rize'ye sevk ve orada yolcularını karaya indirmiş ve yalnız mürettebatıyla Trabzon'a iade edilmişti. Orada da vapurun içinde birinci makinist Manolyas bırakılmış, 17 Rum personel ve mürettebat *Aydın-Reis* vapuruna nakledilmiş,³⁶ 30 Nisan gece yarısı Rize'ye sevk edilmişti. Bu habere göre vapurun adı *Trabzon* değil, *Anadolu* olarak değiştirilmişti. Ancak bu bilginin yanlış aktarıldığı açıktı. Zira olayın akış şeklinde de yanlış aktarım olduğu görülmekteydi.

Trabzon'da mürettebat vapurdan çıkarılmadan önce, dahilde bulunan Sovyet hükümeti ve bazı Musevi tüccarlara ait olan bütün ticari mallar karaya çıkarılınca, bu harekete karşı Yunan donanması mukabelede bulunarak İzmit'e

³⁵ *Akşam*, "Yunan Korsanlığı", 9 Mayıs 1922, Salı, s.1.

³⁶ Çapa, Okur vd, *a.g.e.*, s. 137.

harp kaçağı nakleden Seyr-i Sefain şirketinin *Nimet* vapurunu Karasefa ile İzmit arasında derdest etmişti. Buna bağlı olarak *Nimet* vapuru Mudanya'ya sevk edildi. İstihbarata göre Ankara Hükümeti *Enosis* vapuru ile mürettebatı ve yolcularını iade edinceye kadar diğer tevkiflere devam edilecekti.³⁷

9 Mayıs tarihli *Vakit* gazetesi, *Enosis* olayına cevaben gerçekleşen *İnebolu* vapurunun Yunan tarafından tevkifini onaylayarak Yunanistan'ın intikam almak istediğinden söz etmektedir. İstanbul ile İzmit arasında yolcu ve ticari eşya taşıyan *İnebolu* vapuru, İzmit'ten gelirken devletler hukuku kurallarına aykırı olarak Yunanlılar tarafından tevkif edilmişti. Vapur cumartesi sabahı limandan hareket etmişti. Pazar akşamı saat 6'da dönmesi kararlaştırıldığından, geminin gecikmesi makamları endişeye düşürmüştü ve yapılan tahkikat sonucunda geminin cumartesi günü İstanbul'dan hareket ettikten sonra Adalar açıklarında Yunan savaş gemileri tarafından müsadere edilerek, Mudanya istikametine sevk edildiği anlaşılmıştı. *İnebolu* vapurunun akıbeti hakkında ilk malumat, limana getiren İtalyan bandıralı *Oraknu* vapurunun süvarisinden alındı. Aynı vapurun yolcuları da geminin Yunan savaş gemileri refakatinde Adalar açıklarına doğru götürüldüğünü gördüklerini beyan etmişlerdi. Gazete muhabirleri, bu haberin duyulması üzerine Seyr-i Sefain Umum Müdürü Arif Paşa'ya müracaat ederek bilgi istemişti. Durum, *İnebolu*'nun Yunan korsanlığına kurban gittiğini doğrulayacak bir mahiyet arz ediyordu. Arif Paşa, bu haberin ulaştığından söz edince derhal tahkikat icrasına başlandı. İstihbarata göre *İnebolu* vapurunun bütün yolcularının sayısı 90-95 kadardı. Gemide bir miktar ticari eşya mevcut olup, bundan başka bir şey de yoktu. Geminin tüm eşyası 240 tondu. Resmi bir bilgi mevcut olmamakla birlikte hakikatin rivayet edilen şekilde olmasının çok muhtemel olduğu söyleniyordu. Resmi bilgiye sahip olur olmaz elbette gerekli teşebbüslere girişilecekti. Gemilerde harp kaçağı eşya bulundurulmasına müsaade edilmediğinden, müsadereyi meşru gösterebilecek sebeplerin mevzu bahis olmadığı ifade ediliyordu. Bu malumattan anlaşılıyordu ki *İnebolu* vapuru, mütarekeden beri alıştırıldıkları korsanlık usulüne uygun tevkif edilmişti. Yunanlılar bu hareket tarzıyla hiç şüphesiz Karadeniz'de Kuvayı Milliye motorları tarafından müsadere olunan vapurlarının intikamını almak istemişlerdi. Yalnız aradaki fark, Karadeniz hadisesinin hukuk kurallarına uygun olması, *İnebolu* hadisesinin ise tarafsız ve bu tarafsızlığı müttefik devletlerin baskısı ve himayesinde bulunan Marmara sularında yapılmasıydı. Bu olay İzmir'in işgalinden beri deniz ablukası adı altında Macar gemilerine varıncaya kadar resmi bir devletin savaş donanması tarafından yapılan korsanlıklardan birini teşkil ediyordu.

³⁷ Akşam, "Enosis Macerası", 9 Mayıs 1922, Salı, s.1.

Rusya'dan yazılı olarak bildirildiğine göre Osmanlı bayrağını taşıyan silahlı bir motor, üç Yunan gemisiyle, ticari eşya yüklü bir Yunan vapurunu tevkif ederek, bu kez Atina'ya götürmüştü. Yine alınan haberlere göre *Preveze* gambotu Batum'a gitmekte olan *Elira* isimli Yunan vapurunu tevkif ederek, Sovyetlere götürmüştü. Görülüyordu ki son günlerde Türkler Karadeniz'deki faaliyetlerini arttırmışlardı. En son alınan malumata göre de *Enosis* vapuru evvela Kırım'a sevk edilerek yolcular çıkarılmış, daha sonra vapur mürettebatıyla birlikte Trabzon'a götürülmüş ve yükü orada boşaltılmıştı. Daha sonra mürettebat da bir motor ile Kırım'a sevk edilmişti.³⁸

Nimet vapurunun Biga'dan İstanbul'a gelirken Yunan harp gemileri tarafından yolda çevrilerek *İnebolu* vapuru gibi Gemlik'e yönlendirildiği ise yinelenen bir haberdir. Yunanlılar *Nimet* vapurunu da yakalamak için Marmara'nın ötesine berisine harp gemilerini çağırılmışlar, pusu kurmuşlardı. Fakat *Nimet* her nasılsa Yunanlıların kurduğu pusuya düşmemiş ve sabah saat 8'de salimen limana ulaşmıştı. Yunan Bahriyesince kurulan bu pusunun muhakkak surette başarıya ulaşacağından emin olduğundan, Galata Rum Deniz mahfiline *Nimet*'in tevkif edildiği yazılmış, fakat "evdeki pazar çarşıya uymaz" atasözü gibi Yunanlıların hesabı da suya düşmüştü.³⁹

Prusya gazetesinin yazarı, *Enosis* vapuru meselesi hakkında bilgi almak için Sovyet mümessiline müracaat etmiş, o da şu açıklamalarda bulunmuştu: *Biz Enosis'in tevkifi olayını gecikmeli olarak haber aldık. Zira bir taraftan vapurun yükü bize aittir ve diğer taraftan yolcuları Rus himayesi altında vapura rakip olmuşlardır. Yunan vapurları, Yunan limanları ve bilhassa İstanbul ile Rus sahilleri arasında seyr-i sefer ettikleri için bizim lehimize olarak bir faaliyet yapıyorlar. Halbuki Enosis vapurunun tevkifi ile bugün bu faaliyet tehlikeye giriyor.*" Bu açıklamaların ardından muhabir ve mümessil arasında şu konuşmalar geçmişti:

-Ya şimdi ne olacak?

-Gerekli girişimde bulunduk.

-Ankara'da mı, yoksa Moskova'da mı?

-Müsaade ediniz *teferruata girmeyeyim. Fakat birkaç güne kadar yük ile yolcular hakkında memnuniyet verici haberler alacağız.*

-Fakat size ait eşyadan bir kısmı satılmıştır.

-Bunu biliyoruz, fakat ehemmiyeti yoktur.

-Vapur ne olacak?

-Bu, Atina ile Ankara hükümetlerini alakadar eden bir meseledir. Biz yalnız yükü ve yolcuları ile ilgileniyoruz. Vapur, daima Trabzon'da bulunuyor.

³⁸ *Vakit*, "Yunanlılar İnebolu Vapurumuzu Tevkif Etiler", 9 Mayıs 1922 Salı, s.1.

³⁹ *Tercüman-ı Hakikat*, "Nimet Vapuru", 10 Mayıs 1922, Çarşamba, s.1.

Prusya yazarı bu münasebetle Odesa'da tutuklu bulunan Yunan bandralı *Makedonya* vapuru için de malumat talep etmiş ise de bu meseleye dair Rus mümessil heyetinden bilgi alamamıştı.⁴⁰

Sonuç

I. Dünya Savaşı'nın sonunda imzalanan mütarekeden destek bulan İtilaf Devletleri, Anadolu'yu karadan dört bir yandan işgal ederken, önemli ticaret limanlarını kapsayan Karadeniz'i ve denizden işgali de planlarına dahil etmişlerdi. Hatta Karadeniz'e demirlemeleri Kırım Harbi'ne kadar uzanıyordu. İtilaf Devletleri'nin işgalde öne sürdükleri ülkelerin en başında Yunanistan geliyordu. İzmir'in işgaliyle batı Anadolu'ya sızmışlardı. Amaçları, Megali Idea'yı gerçekleştirmektir. Bu hayale, Karadeniz de dahildi. Bu bölgede faaliyet gösteren Pontus Rum Cemiyeti ve misyoner okullarından aldıkları destek azımsanamazdı. Bu sebeple kuzeyden ve denizden Türk limanlarını tahrip etmeye başlamışlardı. Deniz işgalini önlemek için milli hükümetin güçlü bir deniz aracı yoktu. Var olanları ise ya İstanbul hükümetinden kaçırmışlardı (*Alemdar* vapuru gibi) ya da ancak küçük motorları satın alabiliyorlardı.

1891 İsveç yapımı ve adı *Franz* olan bir nakliye gemisiyken daha sonra Yunanistan bahriyesine geçince ismi *Enosis* olarak değiştirilen vapurun şanı duyulmuştu. Duyulan hem gücü hem de Anadolu'ya denizden saldırma ihtimalinin olduğuydu. Milliciler bu vapuru durdurmayı, eğer bunu başarılılarsa vapuru Türk filosuna katmayı planladılar. Böylece, güçlerini deniz cephesinde de göstereceklerdi. Daha önce, 1921'de, *Alemdar* için benzer planlar yapmış ve başarılı olmuşlardı. Üstelik yıl 1922 olmuştu ve Yunan askeri hem İnönü hem Sakarya muharebesiyle karada durdurulmuştu. Plan hemen devreye konuldu.

Enosis'in, Karadeniz'de Novorossisk'te demirlediği öğrenilmişti. Rusya'dan satın alınan iki küçük Türk motoru bu iş için görevlendirildi. Yapılan plan ve uygulanan özel bir taktikle 26 Nisan 1922'de Karadeniz'den İstanbul'a doğru yola çıkan vapur, Gelincik limanı yakınlarında zapt edildi. Üstelik bu zapt esnasında Türk motorlarından biri bozulmuştu. Buna rağmen, mürettebatın birliğiyle ve özel taktiğiyle plan gerçekleştirildi. Böylece, Türk bahriyelilerce işgalcilere göz dağı verildi, Yunanistan'ın denizden müdahalesi önlendi ve vapur Türk filosuna *Trabzon* adıyla dahil edildi.

Türkler hem karada hem denizde Yunanistan'ı durdurmayı başarmışlardı. Vapurdakiler 70 günlüğüne esir alındı. Süre dolunca iade edildi. Hangardaki kıymetli eşya karaya çıkarıldı. Kurulan özel bir komisyonca resmi tutanaklarla kaydedildi ve değeri belirlendi. Tüccarlara ait malların bir kısmı sahiplerine teslim edildi. Ancak, savaş zamanı olduğundan bir kısmı satıldı ve milli

⁴⁰ *Tercüman-ı Hakikat*, "Şehrimizdeki Sovyet Mümessili Enosis Vapuru İçin Ne Diyor?", 11 Mayıs 1922 Perşembe, s.1.

mücadele için değerlendirmeye alındı. Bu zapt sonrası, çeşitli limanlarda harekete geçmek için bekleyen Yunan vapurları *Enosis*'in akıbetine uğramamak için buldukları yerde demirli beklemişlerdi. Haliyle, Rus limanlarında bulunan vapurlar da hareketlerini ertelemeye başlamışlardı. Diğer bir ifadeyle, denizden işgal önlenmişti.

Olayın, Yunan ticaretini zarara uğrattığı açıktı. Prestijleri olumsuz etkilenmişti. Üstelik Karadeniz'de Türk bayrağı dalgalanmaya başlamıştı. Yunan askeri son bir hamle ile misilleme yoluna gitti. *İnebolu*, *Makedonya* ve *Nimet* vapurlarına müdahale etti ve batırmaya çalıştı. Esirler iade edilene kadar bu gibi misillemelere devam edileceği dedikodusu da yayılmıştı. Ancak Türk ordusu karada olduğu gibi denizde de artık kendini göstermeye başlamıştı. Yunan filosu bir daha demirledikleri limanlardan çıkamayacaklardı. Üstelik Büyük Taarruza çok az bir vakit vardı.

KAYNAKLAR

1. Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BCA)

Kararlar Daire Başkanlığı Arşivi.

2. Gazeteler

Akşam

Haber-Akşam Postası

Tercüman-ı Hakikat

Vakit

Yeni Şark

3. Kitap ve Makaleler

CANVER, Can, *Kurtuluş Savaşı'nda Batı Karadeniz*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

ÇAPA, Mesut-USTA, Veysel, *Millî Mücadelede Trabzon Vilayetinde Yazışmalar*, T.C. Trabzon Valiliği Yayınları, Trabzon 1995.

ÇAPA, Mesut-OKUR, Mehmet vd., *Sorularla Pontus Meselesi*, Berikan Yayınevi, Ankara 2022.

DOĞANAY, Rahmi, *Millî Mücadelede Karadeniz (1919-1922)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2001.

İNCİ, Tevfik, "Millî Mücadelede Enosis Gemisinin Zaptı", *Deniz Tarihimizin Şeref Sayfaları*, Deniz Basımevi, İstanbul 1953.

NUTKU, Emrullah, “Enosis’in Zaptı”, *İstiklal Savaşında Denizciler*, Derleyen: Figen Atabey, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Ankara 2009.

Türk ve Fransız Diplomatik Arşiv Belgeleriyle 100. Yılında Alemdar Vapuru Olayı, ed. Evrim Şencan, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, Matsa Basımevi, Ankara 2021.

YAMAN, Murat Savaş, *Türk Kurtuluş Savaşı’nda TBMM’ye Bağlı Deniz Kuvvetleri Teşkilatının Kuruluşu*, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2019.